

Notitie Beeldende Kunst en Vormgeving in de openbare ruimte – Gemeente Assen

Notitie Beeldende Kunst en Vormgeving in de openbare ruimte – Gemeente Assen

Inleiding	4
Visie Beeldende Kunst en Vormgeving in de openbare ruimte 2022-2030	5
1 Kunstopdrachten in de openbare ruimte	6
1.1. Stand van zaken integraal werken bij kunstopdrachten	6
1.2. Organisatie van kunstopdrachten – terugblik	6
1.3. Werkwijze bij kunstopdrachten	8
1.4. Advies kunstopdrachten 2022-2030	8
2. Percentageregeling voor beeldende kunst en vormgeving	10
2.1. De regeling in het kort	10
2.2. Hoe heeft de percentageregeling gewerkt	11
2.3. Advies financiering 2022-2030	12
3. Beheer en onderhoud van kunstwerken	13
3.1. Stand van zaken en terugblik	13
3.2. Advies beheer en onderhoud als integraal onderdeel van het maakproces 2022-2030	14
3.3. Advies rol van de kunstenaar bij beheer en onderhoud 2022-2030	15
3.4. Advies financiering beheer en onderhoud 2022-2030	16
4. Ontsluiting van de collectie voor publiek	17
4.1. Stand van zaken	17
4.2. Advies nieuwe publieksactiviteiten	17
5. Aanbevelingen	18
Verantwoording	19

Bijlagen

Bijlage 1. Terugblik kunstadvisering gemeente Assen 2011-2021.....	20
Bijlage 2. Stappenplan kunst en vormgeving in de openbare ruimte.....	21
Bijlage 3. Overzicht inkomsten en uitgaven Bestemmingsreserve Beeldende Kunst en Vormgeving 2011-2021..	24
Bijlage 4. Verordening Percentageregeling 2022.....	25

Inleiding

In de gemeentelijke Kadernota Kunst en Cultuur in Assen (2021-2024) die in mei 2020 is vastgesteld, staat het volgende met betrekking tot Kunst in de openbare ruimte:

‘Kunst in de openbare ruimte maakt onze leefomgeving mooier, kan het historisch bewustzijn versterken en draagt bij aan de identiteit van onze stad. Kunst in de openbare ruimte komt in veel gevallen tot stand via de 1%-regeling bij nieuwbouw of grotere infrastructurele werken. De gemeente beheert de kunstobjecten. Momenteel telt Assen circa 145 kunstwerken in de openbare ruimte. Hiervan heeft de gemeente er circa 90 in eigendom. In het kader van het uitvoeringsprogramma stellen we expliciet beleid op voor de Kunst in de openbare ruimte. Onze ambities en het onderhoud van nieuwe en bestaande kunstwerken zijn daarbij belangrijke aandachtspunten.’

We merken hierbij op dat de in de Kadernota genoemde cijfers inmiddels achterhaald zijn. Assen telt op dit moment (oktober 2021) 150 kunstwerken in de openbare ruimte waarvan de gemeente er 108 in eigendom heeft.

Deze Notitie Beeldende kunst en vormgeving in de openbare ruimte - Gemeente Assen is de nadere uitwerking van bovenstaande aankondiging.

In deze notitie wordt vooruitgekeken maar ook teruggeblikt op de afgelopen tien jaren. Een periode waarin de hernieuwde percentageregeling werd ingesteld; waarin voor het eerst een integrale werkwijze met kunst als onderdeel van stedelijke ontwikkelingen is toegepast en waarin het beheer van kunstwerken steeds meer aandacht is gaan vragen.

De volgende onderwerpen komen aan de orde. Als eerste wordt de visie van de gemeente op kunst en vormgeving in de openbare ruimte beschreven. Aansluitend wordt er aandacht besteed aan hoe de kunstopdrachten, de percentageregeling en het beheer en onderhoud in de afgelopen jaren functioneerden. Vervolgens komt de ontsluiting van de collectie voor het publiek aan de orde. Deze vier onderwerpen worden steeds besloten met een advies voor beleid en uitvoering in de komende beleidsperiode 2022-2030. Ten slotte volgt een samenvatting van de aanbevelingen.

Er is gekozen voor een langere beleidsperiode dan de gebruikelijke vier jaren omdat kunstopdrachten gekoppeld aan stadsontwikkeling en infrastructurele werken een ruime looptijd hebben. Halverwege de termijn zal een tussenstand worden opgemaakt en kan indien nodig bijsturing van beleid plaatsvinden.

Visie Beeldende Kunst en vormgeving in de openbare ruimte 2022-2030

Assen heeft een traditie in het realiseren van kunst en vormgeving in de openbare ruimte en vindt het belangrijk dit ook voor de komende beleidsperiode te continueren. Kunst heeft een intrinsieke waarde en raakt aan de diepere lagen en emoties van ons bestaan, zoals zingeving, inspiratie, ontroering, angst, schoonheid, woede en hoop. Kunstenaars roepen emoties op en geven betekenis. Zij stellen kritische vragen en laten nieuwe denkrichtingen zien in maatschappelijke kwesties. Daarnaast heeft kunst ook instrumentele waarden en ligt de meerwaarde van de toevoeging van kunst in de openbare ruimte onder meer in:

- het verhogen van de kwaliteit van de openbare ruimte
- het verdiepen van de beleving van de openbare ruimte
- het opwekken van nieuwsgierigheid naar het verleden
- het geven van een eigen karakter en sfeer aan plekken
- het stimuleren van een verrassend gebruik van de ruimte
- het aantrekkelijker maken van het verblijf in de ruimte
- het in contact brengen van mensen
- het uitdragen van een bepaalde trots

Met dit alles is kunst in de openbare ruimte een aantrekkelijk instrument voor de gemeente Assen om te sturen op de gewenste identiteit en kwaliteit van de stad.

Kunst in de openbare ruimte is een van de meest laagdrempelige vormen van kunst. Je hoeft er niet eerst een kaartje voor te kopen, het werk is voor iedereen toegankelijk en maakt deel uit van de directe leefomgeving. Kunst in de openbare ruimte is dus meer dan een vorm van kunst die buiten wordt geplaatst. Het gaat hierbij om publieke ruimte die van iedereen is. Inwoners of omwonenden hebben daarom een belangrijke rol bij de invulling van de kunstopdrachten. Dat geldt ook voor ondernemers of andere belanghebbenden.

De kunstopdrachten komen in veel gevallen tot stand via de percentageregeling bij gemeentelijke nieuwbouw, renovatie en grotere infrastructurele werken. Daarnaast maakt de gemeente Assen gebruik van provinciale middelen en andere fondsen en subsidies.

De hoofddoelen voor kunst in de openbare ruimte de komende beleidsperiode zijn:

- Zowel op wijk- als stadniveau een kwalitatieve bijdrage leveren aan het leefklimaat en de identiteit van Assen
- Met de realisatie van kunstwerken de inwoners van Assen op een laagdrempelige en toegankelijke wijze kennis laten maken met beeldende kunst en vormgeving.

De komende beleidsperiode wordt ingezet op de realisatie van kunst bij stedelijke ontwikkelingen zoals (nieuwe) woonwijken, bedrijvenparken, herinrichtingsprojecten, wijkvernieuwing, infrastructurele werken en groengebieden.

Met de inzet van kunst in de openbare ruimte wordt bereikt dat:

- Assen een aantrekkelijke stad is voor inwoners, ondernemers en bezoekers
- De interactie tussen inwoners onderling en met inwoners en hun woonomgeving gestimuleerd wordt, wat past bij een inclusieve samenleving
- Het kritisch burgerschap aangemoedigd wordt
- De fysieke omgeving verfraaid wordt.

1 Kunstopdrachten in de openbare ruimte

1.1 Stand van zaken integraal werken bij kunstopdrachten

Met de realisatie van de Florijn As en de nieuwe Binnenstadvisie werkt Assen aan de kwaliteit van de stedelijke omgeving, het vestigingsklimaat en de aantrekkingskracht van de (binnen)stad. Ook kunst in de openbare ruimte kan hier een belangrijke bijdrage aan leveren. De afgelopen jaren is begonnen om beeldende kunst integraal mee te nemen in stedelijke ontwikkelingen. Het voordeel hiervan is dat er meer samenhang ontstaat tussen kunstwerken en hun omgeving en er lange termijnplanningen en -begrotingen kunnen worden gemaakt. Door het integraal en vroegtijdig toepassen maakt beeldende kunst wezenlijk deel uit van stedelijke ruimtes en is het niet, zoals vaak voorkomt, achteraf de obligate kers op de taart.

Met name bij de FlorijnAs is de integrale werkwijze in praktijk gebracht. Het *Masterplan Beeldende Kunst & Vormgeving FlorijnAs 2011 – 2020*, geschreven in 2013 door de toenmalige Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving (ABKV), was richtinggevend. In een vroegtijdig stadium is beeldende kunst betrokken bij de bouwopgave en/of het stedenbouwkundig ontwerp. Zo zijn aan de FlorijnAs zes kunstwerken gerealiseerd waaronder het beeld *Mannes* op het Stationsplein en de lichtkunstwerken in de tunnels De Maten en de Vredeveldsetunnel.

Concluderend kan gesteld worden dat de beeldende kunst bij de FlorijnAs het ontwerp van het plein en de tunnels versterkt heeft en er aan bijdraagt dat zij uniek zijn in karakter en sfeer, of het nu gaat om een meer integrale toepassing (tunnels) of een meer autonome (*Mannes*) benadering. De integrale werkwijze heeft hier tot de gewenste resultaten geleid.

1.2 Organisatie van kunstopdrachten – terugblik

De nieuwe integrale toepassing van beeldende kunst bij stedelijke projecten vroeg om een andere inbedding in de gemeentelijke organisatie. Vanaf 2015 is de wijze van opdrachtbegeleiding en kunstadvisering gewijzigd. De uitvoering van de kunstopdrachten kwam meer te liggen bij de gemeenteonderdelen die zich met FlorijnAs en binnenstad bezighielden, de Eenheden Leefomgeving en Uitvoering. De dienstdoende projectleider had ook de leiding over de kunstopdracht en het bijbehorende kunstprojectteam. De beleidsadviseur Kunst en Cultuur nam een meer adviserende rol in en bleef op de achtergrond regie en monitoring houden op de artistieke inhoud in relatie tot het gemeentelijke cultuurbeleid.

Door in te zetten op een integrale werkwijze voor de realisatie van kunst in infrastructurele projecten was ook de benadering van kunstopdrachten anders dan voorheen. Beeldende kunst werd gelijk behandeld als andere projectonderdelen en kunstenaars werden min of meer tegemoet getreden als aannemers. Zo zijn er bijvoorbeeld drie opdrachten aanbesteed rondom het Stationsplein. De hoge eisen die bij aanbestedingen gelden trekken vaak een ander type kunstenaar, zoals bureaus en ad-hoc samenwerkingsvormen. Voor de kunstenaar die als éénpitter/ZZPer werkt kunnen de procedures rondom aanbestedingen hoge hindernissen zijn en financieel niet altijd realistisch. Een ander voorbeeld van de nieuwe benadering was dat de verantwoordelijkheid van de financiering van beheer en onderhoud van de hond Mannes voor tien jaar bij de kunstenaars werd neergelegd, zoals in de aannemerswereld gebruikelijk is.

Bij Tunnel De Maten heeft min of meer het tegenovergestelde van een aanbestedingsprocedure plaatsgevonden. De kunstenaar die juist een lichtwerk in de Vredeveldsetunnel had afgerond werd rechtstreeks benaderd voor de opdracht in De Maten. Hierdoor heeft geen zorgvuldige kunstenaarselectie plaatsgevonden door een kunstadviescommissie die doorgaans een shortlist van kunstenaars samenstelt, gerelateerd aan de kunstopdracht. Deze voorbeelden laten zien dat in de uitvoering van opdrachten niet altijd consequent geopereerd is door de gemeente.

Met de integrale werkwijze in gemeentelijke projecten veranderde ook de externe kunstadvisering. Er ontstond de behoefte aan een meer flexibele aanpak, met adviseurs met elk hun eigen expertise die wisselend konden worden toegevoegd aan projecten. De kunstprojectteams waren opgebouwd uit een extern adviseur, medewerkers van projecten en cultuur en stonden onder leiding van de projectleider. Ze functioneerden als een kunstcommissie die advies uitbracht aan het College. Er namen soms wel en soms niet belanghebbenden zoals bewoners of ondernemers deel aan de projectteams; de gemeente is hierbij niet eenduidig te werk gegaan.

Voorheen deden achtereenvolgens de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving (ABKV) en het Centrum Beeldende Kunst (CBK) de uitvoering van kunstopdrachten en de artistieke advisering. Beiden zijn opgeheven en met ingang van 2016 nam Stichting Kunst & Cultuur Drenthe (K&C) de taken van het CBK over bij uitvoering en advisering van kunstopdrachten en beschikte ook over een pool van flexibele adviseurs met verschillende expertise. Voor een beschrijving van het verloop van de wijzigingen in kunstadvisering zie Bijlage 1.

Concluderend kan opgemerkt worden dat de laatste jaren het zwaartepunt van de organisatie van kunstopdrachten bij de Eenheid Leefomgeving heeft gelegen en de inbreng van expertise vanuit het vakgebied beeldende kunst is gedaald. Waar eerder een coördinerend artistiek adviseur vanuit CBK en later vanuit Stichting K&C met een aanzienlijke kennis en ervaring betrokken was bij de uitvoering, is er door bezuinigingen bij de laatste opdrachten aan de FlorijnAs nog sprake van één flexibele kunstadviseur in het betreffende kunstprojectteam en een uitvoerend medewerker Kunst en Cultuurbeleid. Politiek-bestuurlijk was er minder prioriteit voor kunst en vormgeving in de openbare ruimte, waardoor er binnen de beleidsafdeling nauwelijks aandacht was voor dit onderwerp. De beleidsadvisering vanuit Kunst en Cultuur was hierdoor en door capaciteitsproblemen weinig zichtbaar.

Hierdoor is de continuïteit in het formuleren van beleid en soms ook de kwaliteit van het uitvoeringsproces van kunst in de openbare ruimte in het gedrang gekomen. Zo was er niet altijd voldoende tijd en aandacht voor een zorgvuldige procesgang. Ook is er met de afronding van de kunstopdrachten bij de FlorijnAs nog geen sprake van nieuw beleid Beeldende Kunst en Vormgeving in de openbare ruimte noch plannen voor nieuwe kunstopdrachten.

1.3 Werkwijze bij kunstopdrachten

Er is bij de kunstopdrachten gewerkt volgens een gefaseerde methode. Globaal zijn er tien fasen in de totstandbrenging van een kunstwerk, met daarbinnen verschillende stappen. Bij elke fase zijn diverse spelers betrokken, belangrijk is wel dat een vaste kern, de kunstcommissie, de opdracht begeleidt. Per project wordt een algehele tijdsplanning gemaakt. De globale fasering is:

0. Opdracht gemeentebestuur en algemene kaderstelling
1. Samenstellen van een kunstcommissie die het project begeleidt
2. Ontwikkelen opdrachtformulering met een Programma van Eisen
3. Samenstellen longlist kunstenaars en selectie kunstenaars
4. Aanbesteding opdrachtgever
5. Schetsontwerp, schetscontract
6. Voorlopig ontwerp en Definitief Ontwerp, uitvoeringscontract
7. Uitvoeringsvoorbereiding
8. Uitvoering
9. Onthulling
10. Onderhoud en beheer

Voor een uitwerking van deze fasen, zie Bijlage 2, hierin beschrijft K&C fasen, rollen en taken van betrokken partijen.

NB. Hoewel bij dit overzicht het Onderhoud en beheer pas bij fase 10 genoemd worden maakt het integraal deel uit van alle stappen, zie paragraaf 3.2. Beheer en onderhoud als integraal onderdeel van maakproces 2022-2030.

1.4 Advies Kunstopdrachten 2022-2030

Door de nieuwe werkwijze waarbij kunstopdrachten meer zijn ingebed in stedelijke projecten is er meer samenhang tussen kunstwerken onderling en met hun omgeving ontstaan. Hiermee is het resultaat bereikt wat beoogd werd. Ook is het mogelijk gebleken 'werk met werk te maken' en zo kosten te besparen en de opname van het kunstwerk in het bouwproces beter te stroomlijnen.

Het vervolgen en verbeteren van deze werkwijze is een belangrijke inzet voor toekomstige kunstopdrachten. Door kunst integraal mee te nemen in stadsontwikkeling kunnen lange termijnplanningen en dito begrotingen worden gemaakt. Het is goed om de uitvoering van de kunstopdrachten te continueren bij Projecten en gebiedsgericht werken (voorheen Eenheid Leefomgeving), daar bevindt zich immers het overzicht op de uitvoering en planning van de werken. Echter, de inbreng vanuit het vakgebied beeldende kunst in de openbare ruimte door extern adviseurs en vanuit Beleid Kunst en Cultuur zal fundamenteeler moeten zijn dan voorheen.

Anders dan de afgelopen jaren moet Kunst en Cultuurbeleid weer de trekker van het beleid zijn en zich actief mengen in de uitvoering van kunst in de openbare ruimte door deelname aan de kunstprojectteams cq flexibele kunstcommissies. Bij Kunst en Cultuur bevindt zich de expertise over kunstopdrachten en kan de continuïteit van beleid en uitvoering gewaarborgd worden. Bovendien vindt er directe terugkoppeling naar de bestuurder plaats.

Voorwaarde hiervoor is dat er voldoende uren voor kunst in de openbare ruimte beschikbaar worden gesteld en dat de beleidsadviseur voldoende mandaat krijgt tijdens de uitvoering van kunstopdrachten.

Aanbesteden is boven bepaalde drempelwaarden een verplichting. Maar het is de vraag of procedures en werkwijzen die normaliter voor bouwprojecten van ettelijke miljoenen gelden ook goed werken en echt

noodzakelijk zijn voor de realisatie van beeldende kunst van enkele tonnen. De manier van werken en bedrijfsvoering van aannemers is niet vergelijkbaar met hoe een kunstenaar zijn vak uitoefent. Het verdient aanbeveling om voor toekomstige kunstopdrachten te onderzoeken of er meer maatwerk geleverd kan worden, zodat een kunstenaar zijn werk op een bij zijn bedrijfsvoering passende manier kan doen.

De gefaseerde werkwijze zoals beschreven in paragraaf 1.3. en in Bijlage 2, is een beproefde methode die gecontinueerd wordt. Het is van belang om de fasen zorgvuldig te bewaken en te doorlopen, zo kan het kunstwerk 'rijpen' en kunnen mogelijke obstakels en uitdagingen tijdig worden gesignaleerd en opgelost. Mocht er tijdens het proces een onoverkomelijk verschil van inzicht ontstaan tussen opdrachtgever en opdrachtnemer dan kan tot aan het Uitvoeringscontract (fase 6) de opdracht, onder van te voren vastgestelde voorwaarden, afgebroken worden. Deze voorwaarden en bepalingen horen te worden vastgelegd in goede contracten. Het is cruciaal om de verschillende contracten die de gemeente Assen de afgelopen jaren heeft gebruikt juridisch te laten toetsen en aan te passen aan de huidige eisen.

De werkwijze -sinds 2016- om met flexibele kunstadviescommissies te werken wordt gecontinueerd. Per opdracht wordt een kunstadviescommissie geformeerd waarin naast relevante project- en beheermedewerkers van de gemeente altijd een beleidsadviseur Kunst en Cultuur en een extern kunstadviseur zitting moeten hebben. Deze kunstcommissie brengt advies uit aan het College.

Daarnaast dient een bewoner en een ondernemer of andere belanghebbende uitgenodigd te worden zitting te nemen in de kunstcommissie. Zij brengen hun expertise mee als bewoner of gebruiker van de locatie waardoor er een betere afstemming met en draagvlak in de omgeving ontstaat. Voorwaarde is dat zij een gelijkwaardige positie hebben in de kunstcommissie.

Het voordeel van deze vorm van participatie is dat de burger als volwaardig partner het gehele proces meemaakt, dezelfde kennis heeft en op basis hiervan meebeslist in de keuzes. De ervaring leert dat het samen optrekken van professionals en burgers in een kunstcommissie een belangrijke invloed heeft op de latere waardering van kunstwerken door de omgeving. Deze belanghebbenden/kunstcommissieleden weten veel van de totstandkoming van het werk en functioneren vaak als ambassadeurs van het kunstwerk in wijk of buurt.

Om tijdig kansen voor kunst bij stedelijke ontwikkelingen te signaleren en gelden vrij te spelen voor kunst is binnen de gemeente een breder draagvlak dan alleen vanuit Kunst en Cultuurbeleid nodig. Een mogelijkheid is om een ambtelijke werkgroep in te stellen met deelnemers uit relevante gemeentelijke afdelingen die twee keer per jaar overleggen. Onder leiding van de beleidsadviseur Kunst en Cultuur kan de werkgroep bijvoorbeeld bestaan uit een projectcontroller, een adviseur stedenbouw en een projectleider of een adviseur vastgoedbeheer. Desgewenst kan een extern kunstadviseur toegevoegd worden voor de artistiek-inhoudelijke expertise. Deze werkgroep brengt advies uit aan het College.

Taken van deze ambtelijke werkgroep:

- Kunsttoepassingen in een vroeg stadium inbrengen bij de ontwikkeling van (nieuwe) woonwijken, herinrichtingstrajecten, infrastructurele werken en groentoeepassingen.
- Vlot laten verlopen van de uitvoering o.a. door het (laten) formuleren van opdrachten en projectplannen, en het voorbereiden van collegeadviezen.

De komende periode spelen onder andere de volgende projecten:

- Assen Centraal
- Herontwikkeling bloemkoolwijken zoals De Lariks
- Ontwikkeling Kloosterakker
- Stadsbedrijvenpark Messchenveld
- Werklandschap Assen-Zuid

De ambtelijke werkgroep onderzoekt deze projecten op geschiktheid voor beeldende kunst en doet voorstellen aan het College. De gemeenteraad wordt meegenomen wanneer deze besluit over bestedingsvoorstellen en kredieten.

2 Percentageregeling voor beeldende kunst en vormgeving

2.1 De regeling in het kort

Om beeldende kunstopdrachten te stimuleren heeft het Rijk in het begin van de jaren vijftig percentageregelingen ingesteld voor de nieuwbouw van rijksgebouwen en onderwijsinstellingen. Deze regelingen houden in dat een bepaald percentage van de geraamde bouwkosten is gereserveerd voor opdrachten aan of aankopen van beeldend kunstenaars.

Veel gemeenten hebben analoog hieraan eigen regelingen ontwikkeld, die zich veelal niet beperken tot openbare gebouwen en scholen, maar ook betrekking hebben op het bouwrijp maken van nieuwe woonwijken, aanleg van wegen, openbaar groen, bruggen en andere infrastructurele werken. Gemeenten zijn vrij om al dan niet een percentageregeling in te stellen, de hoogte van het percentage vast te stellen, de bandbreedte te bepalen van de bouwprojecten die onder de regeling vallen en dergelijke.¹

In 2011 is de huidige percentageregeling door de gemeenteraad van Assen vastgesteld. De regeling bepaalt om van gemeentelijke (bouw)projecten of van door gemeente medegefinancierde projecten met een begroting van meer dan 45.378 euro, volgens een bepaalde rekenmethode 1 tot 1,5 tot 2% te storten in het fonds genaamd Bestemmingsreserve Beeldende Kunst en Vormgeving. Dit fonds is bedoeld om geld te reserveren voor kunst in de openbare ruimte. Het College bepaalt vervolgens jaarlijks, op basis van vastgesteld beleid, hoeveel geld er aan welke projecten wordt besteed. Het gaat hierbij om projecten in de openbare ruimte of in (semi)openbare gebouwen. Kunstopdrachten worden gebaseerd op een (meerjaren) Masterplan. Voor de complete *Verordening percentageregeling voor beeldende kunst en vormgeving gemeente Assen* uit 2011 zie Bijlage 3.

Bij de vaststelling van de Verordening Percentageregeling in 2011 was het de bedoeling om vervolgens een Cultuurfonds op te gaan richten. Dit Cultuurfonds zou gevoed worden vanuit de percentageregeling en andere bronnen zoals fondsen, donaties en mecenaat. Het doel van het Cultuurfonds was om subsidiemogelijkheden te verbreden: gelden zouden kunnen worden ingezet voor toegepaste kunst, voor de activiteiten eromheen, voor cross-overs naar audiovisuele media en theater en voor multimediaprojecten. De focus zou hierbij gaan liggen op de Culturele As, de verbindingszone tussen Erfgoedkwartier en De Nieuwe Kolk. In de *Visie Beeldende Kunst en Vormgeving Cultureel Hart van Assen* (2013) is de opdracht en de inzet van middelen verder uitgewerkt.

¹ Bronnen: <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR378865/1>
en https://vng.nl/files/vng/publicaties/2012/bel_instru_beeldende-kunst_2006.pdf, p.38.

Het Cultuurfonds is er echter niet gekomen. Waarschijnlijk waren minder beschikbare uren voor het Kunst- en Cultuurbeleid plus de inzet die gevraagd werd voor De Nieuwe Kolk en vervolgens de discussie rondom de bezuinigen op en opheffing van het CBK Drenthe hier debet aan.

Wel is de beoogde verbreding van culturele activiteiten langs de Culturele As zoals hierboven beschreven op een andere wijze tot stand gekomen. In 2018 heeft de gemeente met ondernemers en culturele partners Vaart in Assen opgericht, een stichting die tot doel heeft de binnenstad aantrekkelijker te maken door bijvoorbeeld inrichting van de openbare ruimte en het stimuleren van (culturele) evenementen. De gemeentelijke bijdrage aan Vaart in Assen is jaarlijks 320.000 euro, dit is inclusief 65.000 euro voor evenementen.

NB. De termen Bestemmingsreserve BKV en Cultuurfonds zijn de afgelopen tien jaar door elkaar gebruikt binnen de gemeente. De Bestemmingsreserve wordt nog steeds vaak Cultuurfonds genoemd.

2.2 Hoe heeft de percentageregeling gewerkt?

De uitvoering van de percentageregeling lijkt ten dele geslaagd. Van 2011 tot en met 2017 is er vanuit diverse projecten een totaal van 1.281.051 euro gereserveerd voor de Bestemmingsreserve Beeldende Kunst en Vormgeving. Er is circa 1.000.000 euro onttrokken uit de reserve voor kunstopdrachten en er resteert 189.073 euro in de Bestemmingsreserve. Zie voor het overzicht van inkomsten en uitgaven Bijlage 4.

Het is lastig om de precieze werking van de percentageregeling te beoordelen. Er is bijvoorbeeld geen compleet overzicht van mogelijke projecten die hadden kunnen bijdragen aan de Bestemmingsreserve. Ook is er geen beschikking over een nacalculatie, zodat niet vastgesteld kan worden in hoeverre de werkelijke bedragen overeenkomen met de percentages die volgens de regeling hadden moeten worden gereserveerd. Verder zijn er vanaf 2018 geen gelden meer gereserveerd vanuit projecten voor de Bestemmingsreserve. Daarbij is het niet duidelijk welke afdeling binnen de gemeente de verantwoordelijkheid over de uitvoering van de regeling had.

Het hierboven genoemde totaalbedrag is inclusief 729.347 euro voor de FlorijnAs. Met name bij dit project heeft de percentageregeling gefunctioneerd. Er is gewerkt volgens een Masterplan geschreven door de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving (ABKV) en het budget is besteed aan zes kunstprojecten op verschillende locaties zoals op het Stationsplein, in de tunnels De Maten en de Vredeveldsetunnel en bij de Blauwe As.

Een andere beoogde bestemming van de percentageregeling was de Culturele As, de verbindingszone tussen Erfgoedkwartier en De Nieuwe Kolk. De basis hiervoor was de cultuurnota Cultuurpalet. Voor de realisatie is de *Visie Beeldende Kunst en Vormgeving Cultureel Hart van Assen* geformuleerd met medewerking van het CBK en de ABKV. De visie is vastgesteld door B&W en gepresenteerd aan de Raad in 2013. Vanuit de wens tot verbetering van de verblijfskwaliteit van het centrum (beschreven in de *Visie Aantrekkelijke Binnenstad*) en vanwege de aanwezigheid van veel culturele instellingen was het streven een programma te realiseren waarbij cultuur leidend was waardoor de binnenstadbezoeker langer in de stad zou verblijven, aldus de *Visie Cultureel Hart*.

Tot een concretisering van deze visie is het echter niet gekomen. Het dichtst bij realisatie kwam een kunstopdracht voor de Brink waarvoor in 2016 en 2019 verkenningen hebben plaatsgevonden. Echter zowel capaciteitsvraagstukken bij Kunst en Cultuurbeleid als een andere politiek-bestuurlijke prioritering hebben ertoe geleid dat het kunstwerk niet voorbij het oriëntatiestadium is gekomen.

Samenvattend kan over de werking van de percentageregeling in de afgelopen tien jaar worden opgemerkt:

- De regeling is ten dele uitgevoerd.

- Er ontbrak coördinatie, er was geen ‘trekker’ van de regeling, waardoor willekeur van de toepassing van de regeling is ontstaan.
- Er was een systematiek voor het berekenen van de percentages bij de projecten maar geen goede organisatorische systematiek binnen de gemeente voor de daadwerkelijke uitvoering van de regeling.
- Door grote financiële druk op projecten kon er vaak met moeite budget vrijgemaakt worden voor kunst.
- Vanaf 2018 zijn er vanuit projecten geen gelden meer vrijgemaakt voor kunst.
- Een compleet overzicht van mogelijke projecten die hadden kunnen bijdragen en een nacalculatie van kunstprojecten ontbreken.

2.3 Advies financiering 2022-2030

Bij het vaststellen van de financiering van kunst in de openbare ruimte voor de komende twee beleidsperiodes is het van belang om van de hierboven beschreven uitvoering van de percentageregeling te leren.

De waarde van de toepassing van de percentageregeling is dat de gemeente op structurele basis gelden vrijmaakt voor beeldende kunst in de openbare ruimte. Doordat de regeling gekoppeld is aan projecten binnen stedelijke ontwikkelingen is er een directe relatie tussen kunst en bouwopgaves. Dit maakt het mogelijk om over een langere termijn beleid te formuleren en kunst in een vroeg stadium in te passen in stedelijke ontwikkelingen. Dit pleit ervoor de percentageregeling zoals vastgesteld in 2011 op hoofdlijnen te continueren en op onderdelen te herijken.

Voorwaarden om tot een betere toepassing van de percentageregeling te komen zijn:

- De regeling opnieuw te beschouwen en waar mogelijk te vereenvoudigen, zodat de uitvoering gemakkelijker wordt. Onderdelen die nadere beschouwing verdienen zijn bijvoorbeeld de toepassing van de verschillende percentages, de hoogte van de (drempel)bedragen maar ook het type projecten dat in aanmerking kan komen voor een kunsttoepassing. Een juridische toetsing is hierbij vereist.
- Om continuïteit van beleid en uitvoering te garanderen is er een jaarlijks budget benodigd. De hoogte van dit budget moet vastgesteld en bewaakt worden. Tijdige prognoses van beschikbare gelden uit projecten zijn hierbij essentieel.

Wanneer er onvoldoende projecten zijn en dus onvoldoende middelen om de Bestemmingsreserve te vullen, ontstaat er een probleem en zal de uitvoering haperen. Het is raadzaam om naast gelden uit de percentageregeling, jaarlijks een basisbudget uit andere gemeentelijke middelen te reserveren. Bovendien is het goed om in beeld te hebben welke andere aanvullende (subsidie)middelen buiten de gemeente in geval van een tekort aangewend kunnen worden.

- Een ‘trekker’ van de regeling aanwijzen, die waakt over consequente toepassing, uitvoering en afrekening van de regeling. Deze taak moet afgestemd worden met de taken van de in paragraaf 1.4. beschreven ambtelijke werkgroep onder leiding van de beleidsadviseur Kunst en Cultuur. De ambtelijke werkgroep doet voorstellen voor projecten die geschikt zijn om kunst toe te passen.

3 Beheer en onderhoud kunstwerken

3.1 Stand van zaken en terugblik

Momenteel telt Assen 150 kunstwerken in de openbare ruimte. Hiervan heeft de gemeente er 108 in eigendom en is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van dit kunstbezit. De overige 42 werken zijn in particulier eigendom. De kunstwerken zijn goed gedocumenteerd en opgenomen in IBOR, het gemeentelijke digitale beheersysteem.

De afgelopen jaren is gewerkt aan het in kaart brengen van de fysieke staat van de kunstwerken door jaarlijkse gemeentelijke inspecties. Hierdoor is er een goed inzicht in de collectie en is het planmatig onderhoud in beeld. Voorbeelden van planmatig onderhoud zijn: schoonmaak, snoeiwerk, te voorziene vervanging van onderdelen zoals LEDs of een schilderbeurt ten gevolge van aantasting laklagen door weersinvloeden.

Daarnaast is er ook niet-planmatig onderhoud zoals onverwachte reparaties aan sokkels en kunstwerken ten gevolge van vandalisme of graffiti, of onvoorziene aftakeling van materialen en technieken.

Verder vallen onder beheer ook arbeidsintensieve trajecten als de herplaatsing en sanering (vernietiging) van kunstwerken.

De personele inzet voor beheer en onderhoud is deels administratief en deels uitvoerend. Werkzaam zijn een beheeradviseur openbare ruimte voor 300 uur administratief beheer en een toezichthouder openbaar groen voor 75 uur uitvoerend beheer. Het beschikbare aantal uren is voldoende gebleken. Voor de uitvoering van het onderhoud wordt gewerkt met vaste, meest lokale bedrijven die het schilderwerk, reinigen, reparatiewerk aan sokkels etc. doen.

In 2021 is samenwerking gestart met Kunstwacht, een landelijk opererende organisatie, specialisten op gebied van onderhoud van kunstwerken. Zij inspecteren en onderhouden de twintig bronzen beelden van de gemeente. Incidenteel wordt bij restauratie, herplaatsing of sanering van kunstwerken artistiek-inhoudelijk advies ingewonnen bij Stichting Kunst en Cultuur (K&C).

De beleidsadviseur Kunst en Cultuur heeft geen directe taken ten behoeve van beheer en onderhoud.

De financiële situatie voor onderhoud is kwetsbaar. Het gereserveerde budget van 10 à 15.000 euro per jaar blijkt aan de te krappe kant voor 108 kunstwerken. De afgelopen drie jaren waren de kosten voor onderhoud tussen 24.000 en 38.000 euro jaarlijks en moest er elk jaar geld bijgelegd worden. Planmatig onderhoud moet regelmatig verspreid worden over meerdere jaren en wordt soms te ver doorgeschoven wat kostenverhogend werkt. Daarnaast is er voor niet-planmatig onderhoud geen financiële speelruimte en moet elders budget gevonden worden.

De afgelopen jaren zijn er wat betreft niet-planmatig onderhoud twee lastige kwesties geweest. Het kunstwerk *Sensor Valley 8.0* van Daan Roosegaarde bij De Nieuwe Kolk bleek een kortere levensduur te hebben dan de verwachte tien jaar. Het vereiste grootschalig onderhoud dat hoge kosten met zich mee zou brengen. Inmiddels is deze onderhoudsvraag achterhaald doordat een storm in 2020 een pilaar van het

kunstwerk afbraak. Onderzoek wees uit dat door het gevaar dat het kunstwerk opleverde overgegaan moest worden tot sanering.

De tweede kwestie die tot op de dag van vandaag speelt is het geschil tussen gemeente en kunstenaars Ivan Nio en Q.S. Serafijn over het onderhoud van *Mannes* op het Stationsplein. Het materiaal waarmee de hond bekleed was, bleek snel te verweren en los te laten. Complicerend daarbij is een conflict tussen de kunstenaars onderling.

Beide voorbeelden hebben de gemeente Assen en de betrokken kunstenaars maar ook het draagvlak voor de beeldende kunst in de openbare ruimte in Assen geen goed gedaan. Naast imagoschade voor de gemeente moest er extra personele inzet en budget geleverd worden. Voor het draagvlak voor kunst in de openbare ruimte is het goed om in de toekomst het onderhoud van nieuwe kunstwerken beter te waarborgen en dit soort kwesties zo mogelijk te voorkomen.

3.2 Advies beheer en onderhoud als integraal onderdeel van het maakproces 2022-2030

Helemaal risicoloos zal het realiseren van kunst in de openbare ruimte nooit worden. Wel kan er meer gedaan worden ‘aan de voorkant’ van het proces door als gemeente meer regie te voeren op beheer en onderhoud waardoor risico’s worden verkleind.

Bij de realisatie van nieuwe kunstwerken dienen beheer en onderhoud en de daarmee gepaard gaande kosten integraal onderdeel uit te maken van het gehele proces van opdrachtformulering tot en met de oplevering van het kunstwerk. Enkele praktische voorbeelden hiervan zijn:

- In de opdrachtformulering en het contract voor het kunstwerk maakt onderhoud deel uit van het programma van eisen.
- Contractueel staat de kunstenaar in voor de deugdelijkheid en duurzaamheid van gebruikte materialen en technieken.
- In de schetsfases levert de kunstenaar een voorlopig onderhoudsplan met kostenraming dat steeds verder wordt uitgewerkt tot een definitief onderhoudsplan met kostenraming bij de oplevering van het kunstwerk.

Zowel de opdrachtgever/gemeente als de opdrachtnemer/kunstenaar hebben hierin een verantwoordelijkheid. Zij trekken met elkaar op vanuit een gezamenlijk belang: het kunstwerk op een duurzame manier in de openbare ruimte van de stad te plaatsen.

Cruciaal is dat de gemeente tijdens het ontwerpproces de toetsing van materieel-technische aspecten en het onderhoudsplan goed organiseert. Het unieke van kunst is dat er iets nieuws wordt bedacht en dit gaat regelmatig gepaard met nieuwe materialen en technieken die zich nog niet altijd bewezen hebben over langere termijn en in de buitenruimte. Dat vraagt om extra oplettendheid van alle betrokkenen. In de kunstcommissie is een extern kunstadviseur vereist die ruime ervaring heeft met materialen, technieken en opdrachtsituaties. In aanvulling hierop is het belangrijk dat er ook door de gemeente toetsing plaatsvindt op materiaal-constructieve aspecten tijdens ontwerpproces, uitvoering en oplevering. Dit moet gebeuren door een medewerker met specifieke technische en bouwkundige kennis, idealiter is dit degene die na de oplevering ook verantwoordelijk is voor beheer en onderhoud van kunstwerken. Met de toevoeging van deze twee personen aan het proces wordt veel onderhoudsleed voorkomen. Daarnaast kan voor zeer specialistische kennis extra advies of een second opinion bij een externe expert ingewonnen worden door de gemeente.

Het is ook van belang de levensduur van een kunstwerk vooraf goed te bepalen en contractueel vast te leggen. Voor kunstwerken met meer reguliere materialen en technieken (staal, brons, steen) is een termijn van tien jaar gangbaar, telkens te verlengen met een zelfde termijn. Na tien jaar toetst de gemeente het kunstwerk op zijn algehele staat en geschiktheid voor de locatie. Als de uitkomsten positief zijn blijft het werk gehandhaafd op de plek, zo niet dan kan het worden herplaatst of zelfs gesaneerd. Voor mediakunst is het in verband met de grotere kwetsbaarheid en vaak beperktere levensduur van materialen en technieken gebruikelijk een termijn van vijf jaar aan te houden, idem met mogelijkheid tot verlenging na een positieve toetsing.

3.3 Adviesrol van de kunstenaar bij beheer en onderhoud 2022-2030

Voor kunstwerken geldt het auteursrecht, waaraan de maker een aantal belangrijke rechten kan ontlelen. Het auteursrecht kenmerkt zich door een persoonlijkheidsrecht (moreel recht) en een vermogensrecht (recht van bezit).

Het morele recht is onlosmakelijk met de maker verbonden en kan niet worden afgestaan. Artikel 25 van de Auteurswet (1912) vermeldt dat aan dit morele recht de kunstenaar een aantal rechten kan ontlelen waarmee een eigenaar van een kunstwerk rekening dient te houden, zoals:

- Het recht zich te verzetten tegen openbaarmaking van het werk zonder naamsvermelding of onder een andere naam dan de zijne;
- Het recht zich te verzetten tegen het aanbrengen van wijzigingen in de benaming van het werk;
- Het recht zich te verzetten tegen andere wijzigingen in het werk, tenzij dit verzet in strijd zou zijn met de redelijkheid;
- Het recht zich te verzetten tegen elke misvorming, verminking of andere aantasting van het werk (waarbij ook de verandering van omgeving waarin het kunstwerk is geplaatst tot misvorming kan leiden), die nadeel zou kunnen toebrengen aan de eer of de naam van de maker of aan zijn waarde in deze hoedanigheid.²

Hieruit volgt dat het in het belang van de gemeente en van de kunstenaar is om een kunstenaar te betrekken bij het onderhoud van zijn werk, zeker wanneer het om ingrijpend niet-planmatig onderhoud gaat. Helderheid in rollen en posities is hierbij van groot belang.

De kunstenaar heeft tot taak tijdens het maakproces het onderhoud en de daarmee gepaard gaande kosten inzichtelijk te maken in het onderhoudsplan dat hij bij oplevering meelevert. Daarnaast kan de kunstenaar na oplevering een rol spelen bij onderhoud waarbij zijn speciale kennis en inbreng vereist zijn. Bijvoorbeeld in de vorm van deelopdrachten voor de uitvoering van het onderhoud. De gemeente is daarbij eigenaar/opdrachtgever, de kunstenaar opdrachtnemer.

² Bron: Handreiking beeldende kunst in de openbare ruimte / Cultuurfonds van de Bank Nederlandse Gemeenten, 2000, p. 32/33.

Zie ook: <https://pictoright.nl/auteursrecht/> en: <https://www.auteursrecht.nl/ik-ben-maker/Beeldend-kunstenaar>

Het is om meerdere redenen af te raden de kunstenaar geheel verantwoordelijk te maken voor het onderhoud. De gemeente is als eigenaar van de kunstwerken ook verantwoordelijk voor het plegen van onderhoud. De kunstenaar draagt hier aan bij door het aanleveren van een onderhoudsplan en een raming van bijbehorende kosten. Deze kosten worden opgenomen in de gemeentelijke post voor onderhoud. Wanneer er sprake is van bijzonder onderhoud wordt de kunstenaar hierbij betrokken, zodat gezamenlijke naar de meest wenselijke oplossing gezocht kan worden.

3.4 Advies financiering van beheer en onderhoud 2022-2030

Als eigenaar van de kunstwerken heeft de gemeente de taak om goed voor haar kunstwerken te zorgen. De ervaring leert dat periodiek planmatig onderhoud en monitoring van kunst in de openbare ruimte op de lange termijn kosten besparen. Verwaarlozing van onderhoud en schade, kan restauratiekosten aanzienlijk laten oplopen. Ook voor onvoorziene kosten in geval van niet-planmatig onderhoud zoals vandalisme of calamiteit is het verstandig om budget te reserveren.

De 10 à 15.000 euro die de afgelopen jaren beschikbaar was blijkt niet toereikend. Voor de bestaande collectie is een realistischer onderhoudsbudget noodzakelijk, denk aan 30.000 – 50.000 euro per jaar.³ Beeldende kunst is gemeentelijk bezit in de openbare ruimte en moet aanspraak kunnen maken op budget waar ook het onderhoud van ander gemeentelijk bezit in de openbare ruimte zoals banken, lantaarnpalen, prullenbakken etc. uit gefinancierd wordt.

Met een ruimer budget kan planmatig en niet-planmatig onderhoud worden uitgevoerd en hoeven werkzaamheden niet te worden uitgesteld. Voor grotere onderhoudskwesties kan een meerjarenplanning worden gemaakt. Doordat sinds enkele jaren twee vaste krachten zich bezig houden met administratief en uitvoerend beheer en onderhoud is er veel kennis opgebouwd van de actuele staat van de kunstwerken en is er sprake van continuïteit in de uitvoering van het onderhoud. Het verdient aanbeveling deze personele inzet in de toekomst te vervolgen.

Naast dit reguliere budget is het raadzaam om bij complexe nieuwe kunstwerken zoals mediakunst, de kunstenaar tijdens het ontwerpproces een deel van zijn kunstbudget te laten reserveren voor het onderhoud van de eerste vijf jaar.

Verzekeren kunst in de openbare ruimte

Het is niet gebruikelijk om kunstwerken in de openbare ruimte te verzekeren, net zo min als andere eigendommen en voorwerpen van de gemeente die op straat staan. Aangezien bewaking ondoenlijk is vallen verzekeringspremies erg hoog uit en staan deze kosten niet in verhouding tot het risico van diefstal of schade. Speciale beveiliging van kostbare kunstwerken zoals bronzen beelden wordt wel veel toegepast door gemeentes, bijvoorbeeld door het beeld extra te verankeren of het gebruik van DNAspray of GPStrackers.

³ Ter vergelijking: Leeuwarden (met in totaal 200 kunstwerken) besteedt jaarlijks 52.000 aan kunstwerken en 30.000 aan fonteinen. Groningen besteedt 100.000 aan zo'n 30-50 kunstwerken per jaar (van de circa 320 werken die in bezit zijn).

4 Ontsluiting collectie voor het publiek

4.1 Stand van zaken

Er staan 150 kunstwerken in de openbare ruimte van Assen, waarvan 108 in eigendom van de gemeente. Achter deze kunstwerken schuilen verhalen die lang niet altijd bekend zijn bij het publiek. Verhalen over de totstandkoming en betekenis van een werk of de historie van een plek. Verhalen over een gebeurtenis of een persoon. Kunstwerken kunnen de kennis en de bewustwording van de eigen omgeving vergroten en stimuleren. Op dit moment wordt er echter vrij weinig aandacht besteed aan de kunstwerken in Assen.

Daarom zou het goed zijn om de collectie beter te ontsluiten voor het publiek door er op meerdere manieren aandacht aan te besteden.

Alle kunstwerken in de openbare ruimte zijn gedocumenteerd en voor het publiek toegankelijk via de gemeentelijke website <https://www.assen.nl/vrije-tijd/kunst-en-cultuur/beeldende-kunst-in-assen>. Ook is er een App voor de mobiele telefoon. Deze website zou echter aanzienlijk aantrekkelijker en publieksvriendelijker kunnen. Verbeterpunten zijn:

- Een betere vindbaarheid en directe toegang van de website
- Meer informatie over de kunstwerken en meer foto's
- Het toevoegen van meerdere zoekfuncties, zoals op kunstenaar, straat of titel kunstwerk (nu kan er alleen gezocht worden op stadsdeel)
- Verlevendigen van de site met toevoeging van verschillende media zoals video's of podcasts
- Aantrekkelijke en eigentijdse vormgeving

Bij ongeveer driekwart van de kunstwerken in bezit van de gemeente staan titelbordjes met daarop vermeld de titel van het werk, de naam van de kunstenaar, het materiaal en het jaartal. Soms vermeldt een titelbordje ook de initiatiefnemer. Om de directe link met de website te maken, is het raadzaam in de toekomst aan deze titelbordjes een QR-code toe te voegen.

4.2 Advies nieuwe publieksactiviteiten

Andere manieren om kunstwerken onder de aandacht van het publiek te brengen zijn:

- Het samenstellen van wandelroutes langs kunstwerken gecombineerd met bijvoorbeeld andere interessante bezienswaardigheden zoals bijzondere gebouwen, plekken (zoals De Brink) en tuinen (zoals de museumtuin en de Gouverneurstuin) in samenwerking met organisaties als VVV Assen, Marketing Drenthe en Stichting Kop van Drenthe. Op dit moment zijn dergelijke stadswandelingen beperkt beschikbaar.
- Het organiseren van speciale publieksacties zoals uitverkiezing kunstwerk van het jaar in samenwerking met regionale media.
- Het organiseren van exposities en een flankerend programma over kunstenaars die een kunstwerk gaan realiseren of hebben gerealiseerd in de openbare ruimte. Mogelijkheden zijn om ander werk van de kunstenaar te tonen en/of *the making of* van het kunstwerk in Assen.

- Lezingen door kunstenaars, atelierbezoeken.
- Educatieve programma's op scholen en rondleidingen met opdrachten in de buitenlucht (PO en VO).

De doelgroepen voor deze activiteiten zijn: inwoners van Assen en omgeving in de breedste zin, van alle leeftijden, inwoners van Drenthe die de stad bezoeken, cultuurtoeristen van verder weg en kunstliefhebbers. De gemeente kan om haar collectie beter te ontsluiten voor deze en andere activiteiten opdracht verlenen aan de geëigende uitvoerende culturele organisaties.

5 Aanbevelingen

Kunstopdrachten in de openbare ruimte

- ✓ Meer maatwerk leveren bij toekomstige opdrachten zoals in geval van een aanbesteding en met betrekking tot beheer en onderhoud. Hierbij juridische advisering inschakelen.
- ✓ Juridische toetsing van de verschillende kunstcontracten en aanpassen bij hierboven genoemd maatwerk en bij de huidige eisen.
- ✓ Vervolgen en verbeteren van integrale toepassing van kunst bij stedelijke projecten.
- ✓ Continueren van de uitvoering van de kunstopdrachten bij Projecten en gebiedsgericht werken maar met een grotere inbreng vanuit Kunst en Cultuur.
- ✓ Beleidsadviseur Kunst en Cultuur trekker maken van het beleid en de uitvoering van kunst in de openbare ruimte, voorzien van voldoende uren en mandaat.
- ✓ Onderzoeken benodigde personele inzet vanuit Kunst en Cultuurbeleid voor aansturing kunst in de openbare ruimte en deze uren beschikbaar stellen.
- ✓ Zorgvuldig bewaken en doorlopen van alle fasen in de beproefde werkwijze bij kunstopdrachten.
- ✓ Per opdracht een kunstadviescommissie formeren waarin naast relevante projectmedewerkers, de beleidsadviseur Kunst en Cultuur, een extern kunstadviseur, de verantwoordelijke medewerker voor beheer en onderhoud en twee belanghebbenden zoals bewoners of ondernemers zitting moeten hebben.
- ✓ Instellen van een ambtelijke werkgroep om tijdig kansen voor kunst te signaleren binnen de gemeente onder leiding van de beleidsadviseur Kunst en Cultuur.

Percentageregeling

- ✓ Vervolgen van de regeling in het belang van de continuïteit van kunst in de openbare ruimte.
- ✓ Kritisch beschouwen van de regeling en waar mogelijk vereenvoudigen.
- ✓ Vaststellen van een jaarlijks benodigd budget voor kunstopdrachten en dit bewaken.
- ✓ Bepalen welke aanvullende financiering binnen en buiten de gemeente aangewend kan worden voor het geval van onvoldoende middelen uit de percentageregeling.
- ✓ Een 'trekker' van de regeling aanwijzen in afstemming met de ambtelijke werkgroep.

Beheer en onderhoud

- ✓ Regie door de gemeente als opdrachtgever en toekomstig eigenaar tijdens hele kunsttraject.

- ✓ Verkleinen van risico's 'aan de voorkant' van het traject, door bijvoorbeeld goede contracten, goede rolverdeling opdrachtgever-opdrachtnemer.
- ✓ Beheer en onderhoud dienen integraal onderdeel van het gehele traject te zijn. Resultaat: een door alle partijen gedragen onderhoudsplan.
- ✓ Organiseren van goede toetsing van materieel-technische aspecten tijdens het ontwerpproces, door interne en externe betrokkenen.
- ✓ De voor beheer en onderhoud kunstwerken verantwoordelijke medewerker van de gemeente op relevante momenten deel laten nemen aan de kunstcommissie.
- ✓ Vooraf de levensduur van een kunstwerk bepalen.
- ✓ Betrekken van de kunstenaar als opdrachtnemer bij niet-planmatig onderhoud.
- ✓ Continueren van de huidige personele inzet op beheer en onderhoud.
- ✓ Verhogen budget naar tussen de 30-50.000 euro om planmatig en niet-planmatig onderhoud op een goede manier te kunnen financieren en te plannen.
- ✓ Reserveren van een deel van het kunstbudget voor het onderhoud van de eerste vijf jaar bij complexe nieuwe kunstwerken zoals mediakunst.
- ✓ Geen verzekering afsluiten voor kunstwerken in de openbare ruimte.
- ✓ Extra preventiemaatregelen voor diefstal nemen, financiering uit het onderhoudsbudget.

Ontsluiting collectie voor publiek

- ✓ De kunstwerken beter te ontsluiten voor het publiek.
- ✓ De bestaande website te verbeteren.
- ✓ Geëigende culturele organisaties opdracht te verlenen tot het ontwikkelen van activiteiten/programma's voor kunst in de openbare ruimte.

Verantwoording

Deze notitie is gemaakt in opdracht van de gemeente Assen en gebaseerd op door de gemeente verstrekte documenten en informatie uit gesprekken met bij kunstopdrachten en beheer betrokken medewerkers. De gesprekken zijn gevoerd met de volgende medewerkers van de gemeente Assen:

Bob Bergsma, wethouder Kunst en Cultuur
 Johan Dreijer, projectleider, team APGGW
 Yvonne Goudkamp, adviseur beheer openbare ruimte, Ingenieursbureau
 Cees Hoorn, beheerder/toezichthouder openbaar Groen, team AGB
 Gerda Koopman, senior beleidsadviseur Kunst en Cultuur, team Advies en Ontwikkeling
 Amanda Roubos, projectleider, team APGGW
 Klaas Nijborg, adviseur Financiën, team Afin

Daarnaast is gesproken met:

Selby Gildemacher, adviseur beeldende kunst en vormgeving, Stichting Kunst & Cultuur
 Michiel van der Kaaij, adviseur beeldende kunst en vormgeving, Stichting Kunst & Cultuur
 Jan Pestoor, technisch specialist, Beheer kunst in de openbare ruimte, Gemeente Groningen
 Shirley Mulder, beleidsmedewerker Cultuur & Maatschappij, VNG.

Ankie Boomstra, Vries, 15 oktober 2021

Bijlagen

Bijlage 1 Terugblik kunstadvisering gemeente Assen 2011-2021

Tot en met 2010 werden werkzaamheden op het gebied van beeldende kunst en vormgeving vooral door de gemeente zelf gedaan. Hiermee was een beleidsmedewerker speciaal belast. Haar taken waren met name advisering en aansturing van kunst in de openbare ruimte en zij was secretaris van de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving (ABKV). Na 2010 is het leeuwendeel van de gemeentelijke rol en taken (20 uur) overgedragen aan het Centrum Beeldende Kunst (CBK). Bij de gemeente bleef acht uur staan voor onderhoud en beheer van kunst en overig beleid en bestuur. In de praktijk bleef de gemeente de rol van adviseur nog enkele jaren gedeeltelijk vervullen en was voor het andere deel de Kunst in de Openbare Ruimte (KOR)-adviseur van het CBK werkzaam.

In maart 2011 werd er een nieuwe Verordening Percentageregeling voor beeldende kunst en vormgeving vastgesteld door de gemeenteraad. Hierin wordt aangegeven dat het College advies inwint bij de Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving (ABKV). Ook vermeldt de Verordening waarover deze commissie adviseert. Voor deze ABKV was voorts een Werkwijze BKV Commissie Gemeente Assen opgesteld. Het secretariaat was ondergebracht bij het CBK.

In 2015 werd een nieuwe werkwijze rondom kunstadvisering KOR opgesteld. Tot dat toe werd er gewerkt met een aparte adviescommissie (ABKV), nu was er de behoefte om over te stappen op een integrale aanpak, waarbij flexibele kunstadviseurs werden ingezet bij de stedenbouwkundige project- en/of ontwerpteam van de FlorijnAs en de binnenstad. Door dit besluit is de toenmalige ABKV opgeheven.

Het nieuwe werkproces was gepland tot en met 2018 en voor die periode waren ook de financiën begroot. De kosten van de kunstadvisering werden deels gefinancierd uit de Bestemmingsreserve Beeldende Kunst en Vormgeving, deels uit de kunstbudgetten FlorijnAs en lopende projecten.

De Verordening Percentageregeling werd niet aangepast met deze nieuwe werkwijze. Het CBK leverde de functie van coördinator/adviseur KOR, met daarin ook de secretariaatswerkzaamheden. Omdat het CBK per 1 januari 2016 formeel werd opgeheven werden de taken vervolgens ondergebracht bij Kunst & Cultuur Drenthe (K&C).

De kunstprojectteams hebben gefunctioneerd gedurende de realisatie van de kunstwerken die voortkomen uit de FlorijnAs. Na de oplevering van de FlorijnAs in 2019 en de oplevering van het laatste kunstwerk Een spoor van water in de tunnel de Maten in 2020, is geen kunstprojectteam meer actief geweest.

In 2019 zijn er met K&C afspraken gemaakt over ondersteuning aan de gemeente Assen op het gebied van Beeldende Kunst en Vormgeving via inzet van een strippenkaart met uren. Hiervoor is jaarlijks een bedrag beschikbaar van €5000.

Bijlage 2 Stappenplan kunst en vormgeving in de openbare ruimte

VRAAG

Overzichtelijk maken van het proces kunst en vormgeving in de openbare ruimte. Daartoe stappenplan opstellen, spelers benoemen en hun rollen.

ROLLEN

Daaraan vooraf komt eerst te vraag wie er minimaal een rol spelen in het proces.

BS	– beleidsspecialist cultuur	eenheid beleid
SB	– stedenbouwkundig adviseur	eenheid leefomgeving
SPL	– stedenbouwkundig projectleider	eenheid leefomgeving
TLO	– technische collega's	eenheid leefomgeving/uitvoering
Kadv	– artistiek adviseur kunst	kunstadviseur
K&C	– projectleider K&C	
BK	– beeldend kunstenaar	extern
TO	– technisch ondersteuner	eenheid leefomgeving
Cm	- communicatie	eenheid leefomgeving/programma

FASEN

Er zijn globaal 9 fasen in de totstandbrenging van een kunstwerk.

Bij elke fase zijn de diverse spelers betrokken, in wisselende samenstelling. Dit maakt het complex om per fase 1 verantwoordelijke aan te wijzen.

De fasen zijn:

1. Opdrachtformulering
2. Aanbesteding
3. Selectie kunstenaars
4. Schetsontwerp
5. Definitief Ontwerp
6. Uitvoeringsvoorbereiding
7. Uitvoering
8. Onthulling
9. Beheer

FASEN UITGEWERKT

Fase 1	Opdrachtformulering
a.	Team samenstellen - PL, PS, SB, BS, Kadv, K&C, TO, Cm etc.
b.	Vraagstelling definiëren - team
c.	Aanleveren stedenbouwkundige projectgegevens - team
d.	Oriënterend overleg met betrokkenen, bijvoorbeeld omwonenden, architect, gebruikers - team e.
	Eerste Visie ontwikkeling - team
f.	Opstellen projectbeschrijving//kunstvisie – kadv, K&C, (BS)
g.	Goedkeuring omschrijving - PL, team

- h. Formele projectbeschrijving (visie, plan van aanpak, begroting) ter goedkeuring voorleggen aan College van B&W – PL, PS

Fase 2 Aanbestedingsprocedure

- a. Voorstel voor de vorm van aanbesteding (enkelvoudig of meervoudig onderhands of openbaar) laten goedkeuren door bureau Inkoop van de gemeente - PS
- b. Opstellen programma van eisen / toetsingscriteria (van groot belang bij openbare aanbesteding!) – K&C, Kadv, PS, TO, PL
- c. Afhankelijk van aanbestedingswijze: opstellen advertentietekst of brief met uitnodiging voor het insturen van materiaal / het maken van een schetsontwerp – K&C, Kadv, PS
- d. Optioneel: zoeken naar cofinanciering – PL, K&C, BS

Fase 3 Selectie kunstenaars

- a. Voorselectie maken van kunstenaars cq inzendingen door de commissie of uitschrijving aanbesteding – team plus betrokkenen
- b. Eerste selectie van kunstenaars op basis van ingediende brief en referentiemateriaal - team
- c. Advies wordt opgesteld – kadv, K&C
- d. Voorstel aan college met advies als bijlage - PS
- e. Contract wordt opgesteld – kadv, K&C, PS, (BS)
- f. Contract wordt verstuurd – PS

Fase 4 Schetsontwerp

- a. Een aantal kunstenaars wordt uitgenodigd voor schetsontwerp; ontvangen informatie en soms informatiebijeenkomst – K&C, Kadv, PS, PL
- b. Beantwoording vragen + aanlevering materiaal/plattegronden over technische omstandigheden – PS, SB, TO
- c. Deze kunstenaars geven een presentatie aan team + betrokken partijen
- d. Beoordeling + keuze schetsontwerpen – team + TO+ betrokkenen
- e. Gekozen BK stelt motivatie op plus digitaal beeldmateriaal - BK, in opdracht van kadv
- f. Motivatie opstellen van keuze kunstenaar/ontwerp - kadv, K&C
- g. Keuze voorleggen aan welstand – SB, PS
- h. Voorstel plus motivatie en info ontwerp voorleggen aan het College van B&W- PL/PS

Fase 5 Ontwerp

- a. Na ontvangst opdracht wordt gesprek belegd: BK, kadv, K&C, TO, SB over de uitwerking van het schetsontwerp
- b. De kunstenaar werkt het ontwerp uit in overleg met kadv, K&C, TO, SB
- c. Er volgt een presentatie van het VO, evt meteen gecombineerd met DO – SB, TO, kadv, K&C, PL, PS
- d. Technische vragen – SB, TO
- e. DO Het definitieve ontwerp wordt gepresenteerd aan team plus en betrokkenen, besproken en getoetst.
- f. Bij een positief eindoordeel wordt er een contract opgesteld: BK, kadv, K&C, PS (BS) g. Contract toesturen - PS

Fase 6 Uitvoeringsvoorbereiding

- a. Aanvraag vergunningen – PS met input van BK en kadv/K&C

- b. Zo nodig overleg met betrokkenen tbv de ruimtelijke inpassing – SB, TO, PL, PS, BK, kadv, K&C
- c. Evt opstellen uitvoeringsplanning – SB, TO, PL, BK
- d. Budgetbewaking – PL/PS

Fase 7 Uitvoering

- a. De kunstenaar wordt inhoudelijk begeleid in het traject van uitvoering - kadv/K&C
- b. kwesties van contracten - BK, PS, PL, K&C/kadv
- c. kwesties van technische uitvoering – BK, TO, SB, PL
- d. Plaatsing in overleg met gemeente – PL, TO, BK
- e. Opstellen onderhoudsplan, en evt verwijderingsplan - BK, kadv/K&C

Fase 8 Onthulling

- a. Voorstel voor aard van de onthulling – BK, PS, K&C, Cm, BS
- b. Waar nodig communicatie naar omwonenden – Cm, PS
- c. Vaststellen datum iom gemeente & bestuurssecretariaat – BK, PS, BS Cm,
- d. Opstellen programma – PS, Cm
- e. Uitnodigen sprekers – BK, K&C, kadv, Cm, PS
- f. Vormgeven & opstellen uitnodigingen, controle via gemeente - Cm, PS (input BK, K&C) g. Versturen uitnodigingen - PS
- h. Opening & organisatie ter plekke – PS, Cm

Fase 9 Beheer

- a. Kunstwerk wordt aangemeld bij organisatie-onderdeel beheer en behoud - ws Uitvoering
- b. Kunstwerk wordt opgenomen in mju - Utivoering
- c. Digitale gegevens worden aangeleverd voor Geoportaal - PS

Bijlage 3

Overzicht inkomsten en uitgaven Bestemmingsreserve Beeldende Kunst en Vormgeving 2011-2021

VERLOOP RESERVE BEELDEND KUNST EN VORMGEVING (R4160) - 2011 t/m 2021

Inkomsten - uitgaven	Project	Bedrag
Inkomsten	Brandweerkazerne	€ 100.000
	De Driesprong	€ 16.789
	FlorijnAs	€ 729.347
	Het Kompas	€ 4.465
	Kloosterveste	€ 116.000
	MFA Pittelo	€ 65.450
	Parkeergarage Citadel	€ 70.000
	Penta (Onderwijs)	€ 65.000
	Sporthal Dr. Nassaucollege (Onderwijs)	€ 65.000
	Verbouw Gemeentehuis	€ 49.000
Totaal Inkomsten		€ 1.281.051
Uitgaven	CBK Secretariaat	€ 162.971
	FlorijnAs Blauwe As	€ 113.064
	FlorijnAs Havenkade	€ 10.000
	FlorijnAs Stationsgebied	€ 669.601
	Kloosterveste	€ 70.000
	MFA Pittelo	€ 49.864
	Open gaten kunst project	€ 6.278
	Vacatiegelden kunstcommissie	€ 10.000
Totaal Uitgaven		€ 1.091.778
Saldo		€ 189.273

Bijlage 4

Verordening percentageregeling voor beeldende kunst en vormgeving gemeente Assen 2022

De raad van de gemeente Assen,

Gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 18 januari 2022, gelet op artikel 149 van de Gemeentewet,

Overwegende dat het wenselijk is om kunstprojecten in de gemeente Assen te realiseren,
Overwegende dat de Verordening Percentageregeling voor Beeldende Kunst en Vormgeving gemeente Assen 2011 herziening behoeft,

BESLUIT

Vast te stellen de Verordening percentageregeling Beeldende Kunst en Vormgeving gemeente Assen 2022

Artikel 1 Begripsbepalingen

In deze verordening wordt verstaan onder:

- a. beeldende kunst: vormgevingsproces waarbij een beeldend kunstenaar is betrokken;
- b. bouwkosten: de aannemingssom bedoeld in paragraaf 1, eerste lid, van de 'Uniforme Administratieve voorwaarden voor uitvoering van werken 1989 (UAV 1989)', voor het uit te voeren project exclusief omzetbelasting, of voor zover deze ontbreekt een raming van de bouwkosten, exclusief omzetbelasting, bedoeld in het normblad NEN 2631, uitgave 1979, of zoals dit normblad laatstelijk is vervangen of gewijzigd;
- c. bouwwerk: elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal die op de plaats van bestemming hetzij direct hetzij indirect verbonden met de grond verbonden is; hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond, bedoeld om ter plaatse te functioneren;
- d. exploitatielasten: kosten voor het beheren van een gebouw;
- e. gebouw: bouwwerk als bedoeld in artikel 1, eerste lid, onderdeel c van de Woningwet, het gaat hierbij om permanente bouwwerken;
- f. (infrastructureel) werk: een inrichting, geen bouwwerk of gebouw zijnde, zoals bijvoorbeeld een weg, parkeerplaats, voetpad, fietspad, plein, trottoir, speelplaats, tunnel, viaduct, vijver, park, groenvoorziening met een permanent karakter;
- g. kunstopdracht: door college verstrekte opdracht aan beeldend kunstenaar tot vervaardigen of ontwerpen van een kunstwerk;
- h. kunstwerk: voortbrengsel van beeldende kunst;
- i. kunstcommissie: flexibele commissie Beeldende Kunst, die wisselend wordt samengesteld afhankelijk van de te realiseren kunstopdracht. Zij wordt per keer ingesteld door het college waarin betrokkenen, (onafhankelijke) deskundigen, omwonenden en andere belanghebbenden zitting hebben;
- j. reserve: in de gemeentebegroting opgenomen reserve voor uitvoering van deze verordening, genaamd de "bestemmingsreserve beeldende kunst".

Artikel 2 Toepassingsbereik

1. Deze verordening is van toepassing op:
 - de bouw van gemeentelijke bouwwerken en gebouwen, met uitzondering van woningen;
 - de bouw van wegen en bruggen;
 - de bouw van tunnels;
 - de bouw van viaducten of kadevoorzieningen;
 - de bouw van groen- en recreatievoorzieningen;
 - de aanleg van gemeentelijke (infrastructurele) werken

2. Deze verordening is tevens van toepassing op:
 - gemeentelijke bijdragen in nieuwbouw van niet-gemeentelijke bouwwerken en gebouwen, met uitzondering van woningen;
 - gemeentelijke bijdragen in aanleg van niet-gemeentelijke (infrastructurele) werken; indien de gemeentelijke bijdrage tenminste 50% bedraagt of indien de exploitatielasten van deze bouwwerken voor tenminste voor drie jaar voor 50% of meer worden gedragen
3. Met uitzondering van de kosten in dit toepassingsbereik die ten laste worden gebracht van een grondexploitatie.
4. Deze verordening is niet van toepassing indien de kosten van bouw, aanleg, genoemd in artikel 3, lid 3, minder dan € 500.000 bedragen.

Artikel 3 Bedrag voor kunstwerken

1. In de raming van de kosten binnen het toepassingsbereik zoals in artikel 2 bepaald, wordt een bedrag opgenomen ten behoeve van één of meer kunstwerken.
2. Het bedrag bedraagt 1% van de begrote kosten of van de gemeentelijke bijdrage zoals bedoeld in artikel 2, tweede lid. Indien het beoogde bedrag voor het kunstwerk meer dan €250.000 betreft, besluit het college over de definitieve hoogte.
3. Het in lid 2 genoemde percentage wordt berekend over de aanneemsom van het bouwkundig bestek, verhoogd met de kosten van de basisinstallaties voor warmte, water, lucht en licht, dan wel over de gemeentelijke bijdrage in deze kosten en belasting.

Artikel 4 Storting in reserve

Het volgens artikel 3 berekende bedrag wordt direct na vaststelling van de desbetreffende begrotingspost of begrotingswijziging in de “bestemmingsreserve beeldende kunst” gestort.

Artikel 5 Extra voeding reserve

De reserve wordt behalve volgens artikel 4 gevoed door:

- a. vrijwillige bijdragen van projectontwikkelaars;
- b. bijdragen vanuit fondsen;
- c. andere door de raad aan te wijzen middelen.

Artikel 6 Kunstopdrachten

1. Het college bepaalt de hoogte van het bedrag waarvoor het kunstwerk(-en) gerealiseerd moeten worden.
2. Het college geeft ten laste van de reserve één of meer kunstopdrachten op basis van vastgesteld beleid.
3. Voor de hoogte van het bedrag dat met de kunstopdracht(en) is gemoeid, wordt aansluiting gezocht bij het voorliggende uitvoeringsplan en de opdrachtverstrekking.
4. Het college kan op basis van vastgesteld beleid een plaats in de gemeente aanwijzen waarvoor een kunstopdracht(-en) gerealiseerd moet worden.
5. Aan de reserve kunnen ook middelen worden onttrokken ter financiering of voorfinanciering van herstel van schade of van niet-planmatig onderhoud aan gemeentelijke kunstwerken.
6. Naar het oordeel van het college noodzakelijke kosten die de kunstcommissie maakt bij het adviseren over het kunstwerk kunnen worden vergoed uit de reserve. Deze kosten worden nader uitgewerkt in het Huishoudelijk Reglement.

Artikel 7 Deskundigenadvies

1. Het college gaat over tot een kunstopdracht nadat advies hierover is ingewonnen bij de kunstcommissie beeldende kunst.
2. Participatie van inwoners, ondernemers en andere belanghebbenden, maakt onderdeel uit van het gehele proces en ten minste één inwoner is lid van de kunstcommissie beeldende kunst.

3. De kunstcommissie adviseert in ieder geval over:
 - a. de wijze van besteding van de beschikbare gelden;
 - b. de formulering van de opdracht;
 - c. de keuze van de beeldende kunstenaar(s) aan wie een opdracht kan worden verleend en de wijze waarop de keuze moet worden gemaakt;
 - d. de kwaliteit van de door de beeldende kunstenaars ingediende ontwerpen en voorstellen, alsmede de daarop betrekking hebbende kostenramingen en begrotingen en over de kwaliteit van het eindresultaat;
 - e. de verlening van de definitieve kunstopdracht.
4. Verdere werkzaamheden van de kunstcommissie en alles wat nodig is om het functioneren zo goed mogelijk te laten verlopen worden in een Huishoudelijk Reglement uitgewerkt.

Artikel 8 Onvoorziene gevallen

In gevallen waarin deze verordening niet voorziet, beslist het college, gehoord de kunstcommissie.

Artikel 9 Inwerkingtreding en citeertitel

1. Deze verordening treedt in werking op de dag na bekendmaking;
2. De verordening percentageregeling voor beeldende kunst en vormgeving gemeente Assen, vastgesteld op 17 maart 2011, wordt ingetrokken.
3. Deze verordening wordt aangehaald als: "Verordening percentageregeling beeldende kunst en vormgeving gemeente Assen 2022".

Ondertekening

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van 17 februari 2022.

De raad voornoemd,

M.L.J. Out, voorzitter

J. de Jonge, griffier

Gemeente Assen

Februari 2022

Gemeente Assen

info@assen.nl

140592

www.assen.nl